

MATJAŽ KMECL KOT POLITIK

*Iz politike sem šel samo zato, da me
ni ob vsesplošnem pričkanju kdaj
zaneslo, da bi se še jaz začel hvaliti.*¹

Matjaž Kmecl je v politiko stopil kot občinski odbornik, bil je minister za kulturo v vladi Dušana Šinigoja, najpomembnejšo politično vlogo pa je imel kot član reformiranega predsedstva CK ZKS in kot član prvega neposredno izvoljenega predsedstva Republike Slovenije, oboje pod vodstvom Milana Kučana. V ospredju njegove politične dejavnosti je bila kultura.

Ključne besede: politika, kultura, vlada Dušana Šinigoja, CK ZKS, predsedstvo Republike Slovenije

Dr. Matjaž Kmecl je v politiko stopil skozi stroko. V letih 1979–1980 je pri Republiški konferenci Socialistične zveze delovnega ljudstva (RK SZDL) vodil sekcijo za slovenščino v javni rabi in ustanovil *Jezikovno razsodišče*. Tega je vodil do leta 1981, »ko je bilo z obdolžitvijo, da je nacionalistično, v prvotni sestavi razpuščeno«.² No, če smo čisto natančni, je pred tem opravljal še eno politično funkcijo: leta 1963 je bil voljeni odbornik občinske skupščine Ljubljana Center.³ Razloge za vstop v politiko opisuje takole:

Ko sva bila s Pučnikom še študenta, me je pregovarjal, da je treba v partijo in partijo preurediti od znotraj. Bil je precejšen fundamentalist, jaz mu takrat nisem sledil, čeprav sem ga zelo cenil. On je svoje teze preizkusil s praktičnim delovanjem, izrazito je podcenil moč partijskega aparata in pristal v zaporu. Nekje v Kavčičevem času pa

---

¹ Hrastar 2007.

² *Kmecl, Matjaž*: <<http://www.sazu.si/o-sazu/clani/matjaz-kmecl.html>>. (Dostop marec 2013.)

³ *Matjaž Kmecl*. Wikipedija, prosta enciklopedija. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Matjaž_Kmecl>. (Dostop marec 2013.)

se mi je zazdelo – malce oportunistično to zveni – da je treba kaj postoriti. Na nekaj sporov sem trčil tudi sam, vsa osemdeseta leta sem bil potem v skupini Kučanovih reformistov. (Hratar 2007.)

Leta 1982 je postal »minister« za kulturo (predsednik republiškega komiteja za kulturo) in je to funkcijo opravljal do leta 1986. Takole opisuje tedanji čas in svoje ministirovanje:

Najprej me je povabil v politiko Zemljarič, 1982. leta. On je takrat ločeval dotedanje skupno ministrstvo za znanost, šolstvo in kulturo. Ločeval je kulturo na poseben resor in je iskal nekoga, ki bi to prevzel. Situacija je bila, zlasti finančno, precej mizerna in je bilo težko koga dobiti. Jaz sem imel ravno takrat na fakulteti neke težave in sem rekel, v redu, bom poskusil. Poleg tega se mi je zdelo, če smo že kritični do oblasti in do vsega, je tudi treba kaj narediti. Malo pred tem sem končal z jezikovnim razsodiščem oziroma s sekcijo za slovenščino v javni rabi pri SZDL. Bilo je grozno, čeprav je bil Zemljarič razmeroma naklonjen zadevi in sem krmaril, kot sem vedel in znal. Kolikokrat sem se kesal, da sem šel v to, ampak sem vztrajal do konca mandata. Pri tem mi je pomagala nenavadna okoliščina, da je takrat zvezno predsedstvo, zvezni izvršni svet sprejel tisti znameniti predlog o depozitih za prehajanje meje, zlasti na zahod. Seveda si moral položiti toliko in toliko denarja. Edini resor, ki je lahko takrat oproščal te stvari in je bil pripravljen to delati, je bil moj. V tistih par mesecih smo dali enih 10.000 oprostilnih mnenj, listkov o tem, da ni treba plačati depozita, da gre za kulturno zadevo. Tudi če je komu umrla stara mama ali je šel smučat. Vsi so prišli na komite za kulturo. Potem smo hitro dobili zvezne carinske inšpektorje, nenehno so bili v predprostoru pri moji tajnici in čakali, kdaj se bo kaj takega zgodilo. Vsi smo se malo tresli, kaj bo, ampak na koncu se je lepo končalo. Za kulturno srenjo smo bili znosni ali pa vsaj sprejemljivi, nismo bili toliko antipatični kot v bistvu cela oblast. Leta 1986 je Šinigoj za ministra vzel Vladimirja Kavčiča. Jaz sem rekel, fino, grem nazaj na faks. (Intervju pisca z dr. Matjažem Kmeclom, 14. 10. 2009, hrani pisec (intervju ni avtoriziran).)

Vendar se to ni zgodilo. Leta 1986 je postal član reformističnega predsedstva CK ZKS, ki ga je vodil Milan Kučan.

Takrat je prišlo do tega, da je Kučan prevzel centralni komite. Jaz sem bil že po funkciji, kot predsednik komiteja za kulturo, član CK-ja in me je povabil, če mu lahko pridem asistirat, da bi me vzel v predsedstvo. Mislil sem, da je to šala. Povedal sem mu, da ne maram partijskega ekserciranja s kulturniki, kakršno je bilo v preteklosti. Takrat v ZK že praktično ni bilo več kulturnikov. Kučan je odgovoril, da me ne rabi za to, temveč za obrambo kulturnikov z notranjimi fundamentalisti in trdorokci. Sem rekel, če bo tako, pa grem. In potem smo dali skozi ta zoprna leta. Na sejah predsedstva CK-ja, v tisti klavstrofobični sejni sobi, v »podmornici«, smo večkrat čakali, kaj sploh bo, kaj bi rada ta zvezna KOS, kdaj nas bodo enostavno pobrali, odpeljali. Ali recimo takrat, ko so hoteli za prvega decembra jogurtno revolucijo spraviti v Ljubljano. Po svoje je bilo tudi zanimivo. Dočakali smo tudi tisti odhod s 14. kongresa ZKJ. Imeli smo svoje letalo iz Beograda in smo se na predvečer sestali, da se zmenimo, ali gremo že kar isti večer z letalom ali gremo prihodnje jutro. Najprej je prevladalo mnenje, da gremo šele prihodnje jutro, da ne bodo mislili, da smo jo pobrisali s stisnjenim repom. Druga nevarnost pa je bila, da bo prihodnje jutro pol Beograda pred hotelom. In nam žvižgalo in vpilo. Potem smo se vseeno odločili in nam je Janez Kocjančič, ki je bil šef letalske

družbe, organiziral letalo in smo se vrnili. V Ljubljani so nas vsi sprejeli z ovacijami, ki so trajale dan ali dva, potem pa so na vse pozabili. Ko je bilo vse to mimo, sem rekel, fino, zdaj sem drugič končal s politiko, dosti je bilo vsega tega. (Prav tam.)

Pa ni bilo. Kmecl je še tretjič stopil v politiko, tokrat (1990–1993) v najvišji organ, predsedstvo Republike Slovenije, kamor je bil izvoljen na neposrednih volitvah. Tudi to obdobje je opisal na sebi lasten sočen način:

Za kandidaturo me je prepričal Kučan. Nisem hotel biti več v politiki, pa je prosil Zlobca in mene, da sva šla. Preračunal je, in kasneje se je izkazalo čisto točno, da imava midva še največ možnosti, od Demosa pa Oman in Plut. Predsedstvo je bilo neka prehodna oblika državnega upravljanja. Bili smo neke vrste pankrti, nihče ni prav vedel, kaj z nami. Ko smo prišli na tisto podpisovanje v skupščini, nas je Bučar popolnoma ignoriral. Meni se je to zdelo butasto, če ima svoje mnenje, prav, ampak kot predsednik skupščine je imel protokolarno dolžnost, ne nazadnje smo bili prvi in edini neposredno izvoljeni. Kmalu so tudi začele krožiti govorice, da predsedstvo pripravlja državni udar, čemur smo se smejali, ampak imelo je svoje neprijetne posledice v razpoloženju do predsedstva. Zanimivi smo bili predvsem zato, ker smo bili po ustavi vrhovni poveljniki in na nas bi, seveda, zvrkli, karkoli bi se zgodilo, vseh pet nas je bilo menda v dosjehih armadnega poveljstva v Zagrebu, čeprav jaz tega nisem preverjal. Bilo je nekaj neprijetnosti, telefoni ponoči, straža pred hišo, da nas ne bi ustrelili, enkrat, ko nisem imel prevoza za Črnuče, sem moral prespati v tistem bunkerju pod Cankarjevimi domom, tam je bilo pripravljenih 24 postelj, bil sem pa sam. A vse skupaj nič takega, da bi dramatisiral. Čeprav smo bili včasih bolj na rezilih nožev in ni bilo tako lahko, kot je videti danes. V predsedstvu smo se zelo hitro ujeli, to marsikomu ni bilo všeč, pa so nam metali pasje bombice. Sodelovanje je bilo zelo prijetno, mogoče z enim tremi kratkimi stiki. Bili smo kolektiv, čeprav včasih bolj debatni krožek. Ko sta Bavčar in Janša hotela urediti svoje stvari, sta šla h Kučanu, drugi člani to dostikrat nismo vedeli. So skušali po svoje zrežirati stvari, potem pa nam v podtonu sporočiti, Kučan vas malo okoli prinaša. Ko sem začel povezovati ene stvari z drugimi, sem že takrat ugotovil, da je na delu intrigantska politika, da se bodo veje oblasti med seboj spotikale, kar ne bo dobro za Slovenijo. O tem sem govoril na proslavi hrastniške tovarne, pa so me potem dobro obdelali, vključno z enim članom predsedstva. Bili pa smo vendarle tudi uradni korektiv neke politike. Sva z Dušanom Plutom npr. glede šolske politike skušala kaj urediti. Ko smo imeli v prvem obdobju še opraviti z zajetimi pripadniki JLA in so prišle protestirat matere iz Srbije, smo se šli pogovarjat z njimi. Zanimivo za celo zadevo je, da smo bili vrhovni poveljnik, pa smo kasneje v zakonu o vojnih veteranih izpadli in so nas potem sprejeli posebej, bi moral preveriti, a se mi zdi, da s posebnim zakonom. Bilo je ogromno neke prestižnosti med temi mladimi fanti, komaj adolescenti, ki so imeli vso oblast v rokah in so jim dovolili vse sorte. Po moje se je Zlobec zameril prav s tem, ko je kot Kučanov namestnik (Kučan je bil v Beljaku na pogovorih z Genscherjem) želel jutranje poročilo o tem, kakšno je stanje. To bi bilo normalno za eno instanco, ki naj bi veljala za vrhovnega komandanta, sploh v vojni. Ampak on se jim je zameril in potem je bilo vse narobe. V bistvu je pri njih veljal vzorec: ni zmagovalcev brez tega, da ni na strani armade padlih. Znana je tista zgodba s helikopterjem v Rožni dolini. Spomnim se, ne bom rekel, kdo je bil, ko je šel na primorsko stran in jih nadrl, zakaj jih je tako malo padlo. Hoteli so imeti žrtve, hoteli so imeti padle. Posebno poglavje je osvojitve obveščevalnega centra JLA na Šišenskem hribu. Potem sta prišla Janša in Bavčar in sta rekla: vse vemo, vse je gor zapisano, Oman, bi ti lahko rekla, kaj se je tvoja žena s kurami pogovarjala, ko jih je zjutraj futrala. In v tem stilu naprej. Smo rekli:

prinesita te podatke. Nikoli nič nista prinesla. To je Mačkov sistem, držati ljudi v šahu, da ne vedo, kaj imaš o njih. No, potem, ko so se stvari umirile, sem se sam kar pošteno dolgočasil tam notri. (Prav tam.)

Zadnji stavek izpričuje Kmeclov vsebinski pristop k politiki, delo za ljudi in za kulturo, ki ga je Marko Juvan izrazil z besedami: »V njegovem primeru prosluli izraz ‘politični delavec’ ni relikv novoreka, ampak zadeva v bistvo, zlasti če poudarek nosi druga beseda« (Juvan 1995: 112).

Politično angažiran je dr. Matjaž Kmecl ostal tudi po upokojitvi. Le da ne več z uradnimi funkcijami (razen podpredsedniške v Republiškem odboru ZZB NOV), pač pa skozi govore in druge javne nastope. Je tudi član Foruma 21, društva, ki je nastalo na pobudo Milana Kučana 31. marca 2004 zato, da bi se odprl prostor za razpravljanje o gospodarskih, socialnih, kulturnih in etičnih vprašanjih. Forum je bil pri opoziciji sprejet na nož, zelo kritično pa so ga ocenjevali in ga še ocenjujejo tudi nekateri mediji. Ideja o nastanku Foruma 21 se je dokončno oblikovala 25. februarja 2004 v hotelu M (nekdanja Ilirija) v Šiški, ki je bil v lasti Mercatorja. Mercator je tedaj vodil Zoran Janković. Na srečanju se je zbralo okrog 25 ljudi, vidnih kulturnikov in umetnikov, gospodarstvenikov, univerzitetnih profesorjev. Kasneje sta se srečanja udeležila tudi tedanji predsednik koalicijskega SD in predsednik parlamenta Borut Pahor in tedanji predsednik vlade ter LDS Tone Rop, ki jima je bilo na sestanku pojasnjeno, da Forum ne bo politična stranka in jima ne bo konkurent na slovenskem političnem prizorišču. Ker je imel Matjaž Kmecl takrat rojstni dan, se je v javnosti razvila teza, da je bil Forum ustanovljen na praznovanju njegovega rojstnega dne. Na to je Kmecl odgovoril: »Ne, kje pa! Forum 21 je nastal ne glede na moj rojstni dan, ta je po naključju padel zraven. Res mi je Kučan takrat čestital, kakšnega globljega pomena pa to ni imelo« (Hrastar 2007).

Dr. Matjaž Kmecl je ves čas vztrajal pri svojih načelih, ki bi jih svetovnonazorsko lahko opredelili kot socialdemokratske, vsekakor pa levo-liberalne. Tudi znotraj stroke je imel svoja stališča, ki bi jih lahko označili kot »politična«. »Brez sprenevedanja je pokazal na Dušana Pirjevca, ki naj bi bil zaslužen za predčasno upokožitev Antona Slodnjaka, in s tem poskrbel za ločitev literarnovednih duhov na Slovenskem« (Hladnik 2004: 260).

Posebno zavezanost dr. Kmecl izkazuje narodnoosvobodilnemu boju med drugo svetovno vojno in v tem kontekstu seveda še posebej kulturi. Gre za izjemen čas z izjemnim vzponom slovenske ustvarjalnosti in duha, pogosto poudarja in obžaluje, da se vedenje o tem izgublja. Pozitiven odnos ohranja tudi do osamosvojitve, v kateri je sam kot član predsedstva pomembno sodeloval, vendar ostaja kritičen do nekaterih tedanjih potez politike, še posebej pa do procesov, ki so se zgodili po osamosvojitvi, kar ostro poudarja v svojih javnih nastopih:

Kakšna bo usoda slovenstva? Ni nam vseeno, da so v teh pičlih letih po osamosvojitvi voluharji uspeli spodkopati našo državico po dolgem in počez, jo okraati in sproti odšvercati vso vrednost našega skupnega dela na Ciper, v Dubaj in razne krokodilje

otoke! Gre za letno milijardo evrov in podobnih vrednosti, precej več, kot znaša letni varčevalni program. Politična elita z vsemi pravniki in ekonomisti vred ni nikoli v teh dvajsetih letih znala udariti po prstih in reči: Tako pa ne! Nastalo, vse večjo luknjo je polnila z zadolžitvami, kar pomeni, da je svoje probleme odlagala na prihodnje rodove, kot da oni svojih ne bodo imeli dovolj.

V nadaljevanju je dodal, da če bi OF-ovska generacija v letih 1941–1945 ali osamosvojitvena leta 1991 ravnala tako, Slovenci ne bi nikoli dočakali resnične svobode in samostojnosti! Toda za to je treba imeti odgovornost v srcu in zanjo zastaviti tudi življenje, če je treba:

Tega naši današnji lakotniki nimajo in tudi na kraj pameti jim ne pade, da bi za kaj takega tvegali svoje zadnjice. Vmes so se naučili patriotsko všečnega govoričenja o nacionalnem interesu, o domovinski vzgoji in podobnih rečeh, v resnici pa so si za lastno rabo na tihem prisvojili staro proletarsko geslo, ki se za potrebe njihovega ravnanja in njihove odgovornosti glasi približno takole: Tatovi naše domovine, združimo se! Zbirni center so pa davčne oaze! (Perc 2012.)

Kmecl kritično opozarja še na druge probleme, npr. na to, da v državi ni predstave, kaj naj bi počela, na razbohoten administrativni aparat, ki ga neizogibno prinese ustanovitev države, in na način funkcioniranja države, ki se obnaša, kot da bi bila velika, čeprav je statistično majhna:

Vedeli smo, da bo delovanje države drago. Poglejte samo diplomacijo. Na Brdu se jih na sprejemu vsako leto zbere toliko, da jih ni mogoče ujeti na eno fotografijo! Zdi se nam, da je državna uprava ogromna, vendar vse to potrebujemo. Na vrsto prideta še Bruselj in Strasbourg. Saj nas bo Slovencev kmalu zmanjkalo za vse skupaj! Leta 1991 smo izpolnili svojo vizijo in padli na beton. (Utenkar 2010.)

Ob svoji osemdesetletnici je povedal, da se sicer politike »izogiba kot hudič žegnane vode«, seveda pa ne more iz svoje kože in še vedno razmišlja politično. »Rad povem anekdoto o Frideriku Celjskem, erotomanu, ki je moral k papežu v Rim, da bi se spovedal grehov. Ko se je vrnil, so ga vprašali, ali še zmeraj greši z ženskami. Pa je povedal: S seboj sem imel tudi čevljarja, ki še zmeraj čevlje dela« (Kolšek 2014).

Naj ta kratki zapis o dr. Matjažu Kmeclu kot politiku končam z mislijo iz zgoraj navedenega intervjuja:

Sem pa zmeraj bolj prepričan, da bo treba redefinirati slovensko nacionalno vprašanje. V svojo državo smo šli s spremembo družbenega sistema; iz socializma v kapitalizem. Slednji je utemeljen na skrajnem egoizmu, pri katerem mali subjekt in tudi mali narod nimata besede. Šli smo v sistem, ki ima nedvomno tudi dobre lastnosti, a nam je eksistencialno skrajno nevaren. Čeprav smo trpežen narod. (Prav tam.)

Vira

Kmecl, Matjaž, 2009 (intervju, 14. 10. 2009, hrani pisec – intervju ni avtoriziran).

Utenkar, Gorazd, 2010: Danes prevladuje mnenje, da je naloga politike predvsem prepiranje, (intervju z Matjažem Kmeclom). *Delo* 15. 3. <<http://www.delo.si/novice/slovenija/danes-prevladuje-mnenje-da-je-naloga-politike-predvsem-prepiranje.html>>. (Dostop 10. 3. 2013.)

Literatura

Čepič, Zdenko, 2003: Čas prenoviteljstva: oris politike ZKS od aprila 1988 do aprila 1990. Luthar, Oto, in Perovšek, Jurij (ur.): *Zbornik Janka Pleterškega*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 505–526.

Hladnik, Miran, 2004: Akademik prof. dr. Matjaž Kmecl, sedemdeset let. *Slavistična revija* 52/3. 259–262.

Hrastar, Mateja, 2007: »Janša je izjemno bister politik, prodorno in kombinatorno razmišlja, zelo rado pa ga odnese na ravni prvinskih nagonov – pogosto v njegovo škodo.« Dr. Matjaž Kmecl, akademik. *Mladina* 46 (22. 11.). <<http://www.mladina.si/93465/jansa-je-izjemno-bister-politik-prodorno-in-kombinatorno-razmislja-zelo-rado-pa-ga-odnese-na-ravn/>>. (Dostop marec 2013.)

Juvan, Marko, 1995: Šest polnih desetletij Matjaža Kmecla. *Jezik in slovstvo* 40/3–4. 111–114. *Kmecl, Matjaž*: <<http://www.sazu.si/o-sazu/clani/matjaz-kmecl.html>>. (Dostop marec 2013.)

Kolšek, Peter, 2014: Če bomo vsi govorili, da je slabo, ne bo nikoli dobro: Osemdeset let Matjaža Kmecla. Politika je zanj preteklost ali zgodba o Frideriku Celjskem in njegovem čevljarju. *Delo* 4. 3. 13.

Lusa, Stefano, 2012: *Razkroj oblasti: Slovenski komunisti in demokratizacija države*. Ljubljana: Modrijan.

Matjaž Kmecl. Wikipedija, prosta enciklopedija. <http://sl.wikipedia.org/wiki/Matjaž_Kmecl>. (Dostop marec 2013.)

Perc, Pavel, 2012: Kmecl: Osamosvojitveni voluharji spodkopali državo, *Dolenjski list* 21. 4. <http://www.dolenjskilist.si/2012/04/21/78123/novice/posavje/Kmecl_Osamosvojitveni_voluharji_spodkopali_drzavo/>. (Dostop marec 2013.)

Repe, Božo, 2002: *Jutri je nov dan. Slovenci in razpad Jugoslavije*. Ljubljana: Modrijan.

Repe, Božo, 2012: Vloga predsedstva (S)RS v demokratizaciji in osamosvojitvi Slovenije. Gabrič, Aleš (ur.): *Slovenska pot iz enopartijskega v demokratični sistem*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino. 53–74.